

Matan – Great Debates in Jewish Thought, History, and Halakha Elisha Ben Abuya and Rabbi Meir – Teshuva and Heresy

תוספתא מסכת חגיגה (ליברמן) פרק ב

הלכה א

אין דורשין בעריות בשלשה אבל דורשין בשנים ולא במעשה בראשית בשנים אבל דורשין ביחיד ולא במרכבה ביחיד אלא אם כן היה חכם מבין מדעתו

הלכה ג

ארבעה נכנסו לפרדס

בן עזיי ובן זומא אחר ור' עקיבא אחד הציץ ומת אחד הציץ ונפגע אחד הציץ וקיצץ בנטיעות ואחד עלה בשלום וירד בשלום

1. בן עזיי הציץ ומת עליו הכת' או' יקר בעיני ה' המותה לחסידיו
2. בן זומא הציץ ונפגע עליו הכת' או' דבש מצאת אכול דייך וגו'
3. אלישע הציץ וקיצץ בנטיעות עליו הכתו' אומ' אל תתן את פיך לחטיא את בשריך וגו'
4. ר' עקיבא עלה בשלום וירד בשלום עליו הכתו' או' משכני אחרך נרוצה וגו'

אליהו רבה (איש שלום) פרשה ז:

הביאני המלך חדריו - זה אחד מאלף אלפי אלפים וריבי רבבות של חדר חדרי חדרים שיש לו להקב"ה בתורתו ... דבר אחר: כשם שיש לו להקב"ה חדר חדרי חדרים בתורתו, כך יש להן לתלמידי חכמים לכל אחד ואחד חדר חדר חדרים בתורתו

<p><u>מהרש"א חידושי אגדות מסכת חגיגה דף יד עמוד ב</u></p> <p>ובספר ישן מצאתי וז"ל נכנסו לפרדס החכמה והיא חכמת אלהות בן עזאי הציץ ומת מתוך שדבקה נפשו באהבה רבה דבקות אמתי בדברים עליונים שהם יסודה והציץ באור הזהיר נתפרדה מן הגוף ונתפשטה מכל מקרי הגוף באותה שעה ראתה מנוחה כי טוב ולא שבה עוד למקומה וזו מעלה גדולה ע"כ נאמר יקר בעיני ה' גו' ולא כדברי המפרשים שראה שכינה ומת שנאמר כי לא יראני האדם וחי דאם כן עשיתם בן עזאי גדול ממה רבינו עליו השלום.</p> <p>בן זומא הציץ ונפגע שלא היה שלם במעלות וביישוב הדעת כבן עזאי ומתוך שהציץ גם הוא באור בהיר יותר ממה שהיתה דעתו סובלת נתבלבלו אצלו הדברים ונטרפה דעתו כאדם נפגע שאינו משיג הדברים על בוריין וזהו פן תשבענו והקאתו</p> <p>ואלישע אחר השיג שזכיות ישראל הם בידו וחשב שהם ב' רשויות ולכך נקרא מקצץ בנטיעות שקיצץ הדברים המיוחדים והפרידן זה מזה ואמר שהם ב' רשויות וזהו בכלל עובד אלהים אחרים שע"כ נקרא אחר</p>	<p><u>רבינו חננאל מסכת חגיגה דף יד עמוד ב</u></p> <p>פי' כינוהו פרדס מעין ג"ע שהיא גנוזה לצדיקים כך אותו מקום הוא מקום בערבות שהנשמות של צדיקים צרוות בו ומפורש בהיכלות שהיו החכמים הראוין למדה הזו מתפללין ומנקין עצמן מכל דבר טומאה וצמין ומטבלין ומטהרין והיו משתמשיין בשמות וצופין בהיכלות ורואין [היאך] משמרות המלאכים במעמדם והיאך היכל אחרי היכל ולפני' מהיכל וצוה אותם ר"ע כשאתם מגיעין להביט באובנתא דליבא אצל אבני שיש טהור אל תאמרו מים מים שאין שם מים כל עיקר אלא דמות בעולם נראית והאומר מים נהדף שנמצא משקר ובלשון הזה מפורש בהיכלות רבתי מפני ששומרי היכל פתח שיש מטילין ומשליכין אלף אלפי גלי מים ואין שם אפי' טפה אחת.</p> <p>א"ר עקיבא נראה כמי שיש בו גלי מים ואין בו אפילו טפה אחת אלא אויר זיו אבני שיש טהור שהן כלולות בהיכל שהיה זיו פניהם דומים למים והאומר מים הללו מה טיבן נהדף כו' ואינם עולים בשמים אלא צופים ורואים באובנתא דליבא כאדם הרואה ומביט מתוך אספקלריא שאינה מאירה</p>	<p><u>רש"י מסכת חגיגה דף יד עמוד ב</u></p> <p>נכנסו לפרדס - עלו לרקיע על ידי שם.</p> <p><u>תוספות מסכת חגיגה דף יד עמוד ב</u></p> <p>נכנסו לפרדס - כגון על ידי שם ולא עלו למעלה ממש אלא היה נראה להם כמו שעלו וכן פי' בערוך.</p>
---	--	--

מי היה אלישע בן אבויה?

רות רבה פרשה ו

אמרו עליו על אלישע בן אבויה שלא הייתה העזרה ננעלת על איש חכם וגיבור בתורה בישראל כמותו, וכיוון שהיה מדבר ודורש בלשכת הגזית או בבית המדרש של טבריא היו כל החברים עומדים ומאזינים לדבריו, ואחר-כך באים כולם ונושקין אותו על ראשו. אם בטבריא כך - קל-וחומר בשאר מדינות ובשאר עיירות.

משנה מסכת אבות פרק ד

משנה כ

אלישע בן אבויה אומר הלומד ילד למה הוא דומה לדיו כתובה על נייר חדש והלומד זקן למה הוא דומה לדיו כתובה על נייר מחוק

פירוש רש"י על אבות פרק ד משנה כ

לדיו כתובה על נייר חדש. שדיבקה שם יפה ואינו נמחק לעולם כך הלומד בילדותו אינו שוכח לעולם

מסכתות קטנות מסכת אבות דרבי נתן נוסחא א פרק כד

אלישע בן אבויה אומר אדם שיש בו מעשים טובים ולמד תורה הרבה למה הוא דומה לאדם שבונה אבנים תחילה ואחר כך לבנים. אפילו באים מים הרבה ועומדין בצידין אין מחין אותן ממקומן. ואדם שאין בו מעשים טובים ולמד תורה למה הוא דומה לאדם שבונה לבנים תחילה ואחר כך אבנים. אפילו באים מים קימעא מיד הופכין אותן:

הוא היה אומר קשין דברי תורה לקנותה ככלי זהבים ונוחין לאבדם ככלי זכוכית שנאמר לא יערכנה זהב וזכוכית [ותמורתה כלי פז] (איוב כ"ח י"ז). מקיש זהב לזכוכית מה כלי זהב לאחר שנשבר יש לו תקנה וכל כלי זכוכית אין להם תקנה כשנשברו אלא אם כן חזרו לברייתן. ומה אני מקיים ותמורתה כלי פז לומר לך כל העמל בהן ומקיימן פניו מצהיבות כפז. וכל העמל בהם ואין מקיימן פניו משחירות כזכוכית:
הוא היה אומר יכול אדם ללמוד תורה בעשר שנה ולשכחה בשתי שנים.

תלמוד בבלי מסכת חגיגה דף טו עמוד ב

אחר מאי - **זמר ייווני לא** פסק מפומיה. אמרו עליו על אחר, בשעה שהיה עומד מבית המדרש הרבה ספרי מינין נושרין מחיקו.

תלמוד ירושלמי מסכת חגיגה פרק ב הלכה א

1. מני אחר? אלישע בן אבויה,

- a. שהיה הורג רגלי תורה. אמרין: כל תלמיד דהוה חמי ליה משכח באוריתע, הוה קטיל ליה.
- b. ולא עוד, אלא שהיה נכנס לבית הועד והיה רואה נערים יושבים לפני רבם, והיה אומר: מה אלו יושבים ועושים כאן? מה תועלת תצא להם מלימודם? הרי אומנותו של זה - בנאי. אומנותו של זה - נגר. אומנותו של זה - צייד. אומנותו של זה - חייט. וְכִיּוֹן שְׁהִיּוּ (הנערים) שומעים פן, עזבו לימודם והלכו להם. עליו הכתוב אומר: "אל תתן את פיך לחטיא את בשרך וגו'". שחיבל מעשה ידיו של אותו האיש.
- c. בשעת השמד היו מטילים עליהם משאות. והיו מכוונים ששנים יישאו משא אחד, משום "שְׁנַיִם שְׁעָשׂוּ מְלֶאכֶה אַחַת". אמר (אחר לגויים): הטעינו יחידים. הלכו וטענו יחידים. והיו מכוונים (היהודים) לפרוק בכרמלית שלא להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים. אמר (אלישע בן אבויה לגויים): הטעינו עליהם כלי זכוכית הלכו והטעינו אותם כלי זכוכית.

2. ר' מאיר היה יושב ודורש בבית המדרש של טבריה. עבר אלישע רבו רוכב על סוס ביום שובתא. באו ואמרו לו: הרי רבך בחוץ. פסק מן הדרשה ויצא אצלו. א"ל: מה דרשת היום? א"ל: "ויי' ברך את אחרית איוב מראשיתו וגו'" (איוב מב יב). א"ל: ומה פתחת בו? א"ל: "ויוסף יי' את כל אשר לאיוב למשנה" (איוב מב י) - שכפל לו את כל ממונו. אמר (אלישע): ווי דמובדין ולא משכחין. עקיבה רבך לא היה דורש כן, אלא: "ויי' ברך את אחרית איוב מראשיתו" - בזכות מצות ומעשים טובים שהיה בידו מראשיתו.
3. אמר לו: ומה היית דורש עוד? א"ל: "טוב אחרית דבר מראשיתו" (קהלת ז ח). אמר ליה: ומה פתחת בו? א"ל: לאדם שהוליד בנים בנערותו ומתו, ובזקנותו ונתקיימו, הוי: "טוב אחרית דבר מראשיתו". לאדם

שעשה סחורה בילדותו והפסיד, ובזקנותו ונשתכר, הוי: "טוב אחרית דבר מראשיתו". לאדם שלמד תורה בנערותו ושכחה, ובזקנותו וקיימה, הוי: "טוב אחרית דבר מראשיתו". אמר: ווי דמובדין ולא משכחין! עקיבה רבך לא הוה דרש כן, אלא: טוב אחרית דבר – מראשיתו. בזמן שהוא טוב מראשיתו. ובי היה המעשה.

4. אבויה אבא מגדולי ירושלים היה. ביום שבא למוהליני קרא לכל גדולי ירושלים והושיבן בבית אחד ולר' אליעזר ולר' יהושע בבית אחר. משאכלו ושתו, התחילו מטפחים ורוקדים. א"ר ליעזר לר' יהושע: עד שאלה עוסקים בשלהם, נעסוק אנו בשלנו. וישבו ונתעסקו בדברי תורה, מן התורה לנביאים, ומן הנביאים לכתובים, וירדה אש מן השמים והקיפה אותם. אמר להן אבויה: רבותיי, מה באתם, לשרוף את ביתי עלי? אמרו לו: חס ושלום! אלא יושבין היינו וחוזרין בדברי תורה: מן התורה לנביאים, ומן הנביאים לכתובים, והיו הדברים שמיחים כנתינתן מסיני, והיתה האש מלחכת אותן כלחכתן מסיני. ועיקר נתינתן מסיני לא ניתנו אלא באש: "וההר בוער באש עד לב השמים" (דברים ד יא). אמר להן אבויה אבא: רבותיי, אם כך היא כוחה של תורה, אם נתקיים לי בן הזה, לתורה אני מפרישו. לפי שלא היתה כוונתו לשם שמים, לפיכך לא נתקיימו באותו האיש.

5. אמר ליה: ומה עוד היית דורש? א"ל: "לא יִעֲרַכְנָה זֶהָב וְזָכוּכִית וְתִמְוֶרְתָּה פְּלִי פִז" (איוב כח יז). א"ל: ומה פתחת ביה? א"ל: דברי תורה קשין לקנות ככלי זהב ונוחין לאבד ככלי זכוכית. ומה כלי זהב וכלי זכוכית אם נשתברו יכול הוא לחזור ולעשותן כלים כמו שהיו, אף תלמיד חכם ששכח תלמודו יכול הוא לחזור וללמדו כתחילה. א"ל: דיך מאיר, עד כאן תחום שבת. א"ל: מן הן את ידע? א"ל: מטלפי סוסי, שהייתי מונה והולך אלפיים אמה. א"ל: וכל הדא חכמתא אית בך, ולית את חזר בך? א"ל: לית אנא יכול. א"ל: למה? א"ל: שפעם אחת הייתי עובר לפני בית קודש הקדשים רכוב על סוסי ביום הכיפורים שחל להיות בשבת, ושמעתי בת קול יוצאת מבית קודש הקדשים ואומרת: "שובו בנים" - חוץ מאלישע בן אבויה שידע כוחי ומרד בי.

6. וכל דא מן הן אתת ליה?

a. אלא פעם אחת היה יושב ושונה בבקעת גיניסר וראה אדם אחד עלה לראש הדקל ונטל אם על הבנים וירד משם בשלום. למחר ראה אדם אחר שעלה לראש הדקל ונטל את הבנים ושילח את האם וירד משם והכישו נחש ומת. אמר: כתיב: "שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך למען ייטב לך והארכת ימים" (דברים כב ז) - איך היא טובתו של זה? איכן היא אריכות ימיו של זה? ולא היה יודע שדרשה רבי יעקב לפניו ממנו: "למען ייטב לך" - לעולם הבא שכולו טוב. "והארכת ימים" - לעתיד שכולו ארוך.

b. ויש אומרים: ע"י שראה לשונו של רבי יהודה הנחתום נתון בפי הכלב שותת דם. אמר: זו תורה וזו שכרה? זהו הלשון שהיה מוציא דברי תורה כתיקנן, זה הוא הלשון שהיה יגיע בתורה כל ימיו, זו תורה וזו שכרה? דומה שאין מתן שכר ואין תחיית המתים.

c. ויש אומרים: אמו כשהיתה מעוברת בו היתה עוברת על בתי עבודה זרה והריחה מאותו המין והיה אותו הריח מפעפע בגופה כאירסה של חכינה.

7. לאחר ימים חלה אלישע. אתון ואמרון לרבי מאיר: הא רבך באיש. הלך לבקר אותו ומצאו באיש. א"ל: אין אתה חוזר בך? א"ל: ואם חוזרים, מתקבלים? א"ל: ולא כן כתיב: "תִּשָּׁב אֲנֹשׁ עַד דְּכָא וְתֵאמֶר שׁוּבוּ בְּנֵי אָדָם" (תהלים צ ג) - עד דיכדוכה של נפש מקבלין. באותה שעה בכה אלישע ונפטר ומת. והיה רבי מאיר שמח בלבו ואומר: דומה שמתוך תשובה נפטר רבי.

8. משקברו אותו ירדה האש מן השמים ושרפה את קברו. באו ואמרו לר' מאיר: קבר רבך נשרף. יצא לראות ומצאו עולה באש. מה עשה? לקח טליתו ופרש עליו. אמר: "ליני הלילה" (רות ג ג) - ליני בעולם הזה שדומה ללילה, "והיה בבוקר" - זה העולם הבא שכולו בוקר. "אם יגאלך טוב יגאל" - זה הקב"ה שהוא טוב, דכתיב ביה: "טוב יי' לכל ורחמיו על כל מעשיו" (תהלים קמה ט). "ואם לא יחפוץ לגאלך וגאלתיך אנכי, חי ה'" וכבתה.

1. The Sages taught: Four entered the orchard [pardes], i.e., dealt with the loftiest secrets of Torah, and they are as follows: Ben Azzai; and ben Zoma; Aher, the other, a name for Elisha ben Avuya; and Rabbi Akiva. Rabbi Akiva, the senior among them, said to them: When, upon your

תלמוד בבלי מסכת חגיגה
 דף יד עמוד ב
 תנו רבנן: ארבעה נכנסו
 בפרדס, ואלו הן: בן עזאי,
 ובן זומא, אחר, ורבי עקיבא.

arrival in the upper worlds, you reach pure marble stones, do not say: Water, water, although they appear to be water, because it is stated: "He who speaks falsehood shall not be established before My eyes" (Psalms 101:7).

2. The Gemara proceeds to relate what happened to each of them: Ben Azzai glimpsed at the Divine Presence and died. And with regard to him the verse states: "Precious in the eyes of the Lord is the death of His pious ones" (Psalms 116:15). Ben Zoma glimpsed at the Divine Presence and was harmed, i.e., he lost his mind. And with regard to him the verse states: "Have you found honey? Eat as much as is sufficient for you, lest you become full from it and vomit it" (Proverbs 25:16). Aher chopped down the shoots of saplings. In other words, he became a heretic. Rabbi Akiva came out safely.
3. The Gemara stated earlier that Aher chopped down the saplings, becoming a heretic. With regard to him, the verse states: "Do not let your mouth bring your flesh into guilt" (Ecclesiastes 5:5).
4. The Gemara poses a question: What was it that led him to heresy? He saw the angel Mitatron, who was granted permission to sit and write the merits of Israel. He said: There is a tradition that in the world above there is no sitting; no competition; no turning one's back before Him, i.e., all face the Divine Presence; and no lethargy. Seeing that someone other than God was seated above, he said: Perhaps, the Gemara here interjects, Heaven forbid, there are two authorities, and there is another source of power in control of the world in addition to God. Such thoughts led Aher to heresy.
5. The Gemara relates: They removed Mitatron from his place in heaven and smote him with sixty rods [*pulse*] of fire, so that others would not make mistake that Aher made. They said to the angel: What is the reason that when you saw Elisha ben Avuya you did not stand before him? Despite this conduct, since Mitatron was personally involved, he was granted permission to erase the merits of Aher and cause him to stumble in any manner. **A Divine Voice went forth saying: "Return, rebellious children" (Jeremiah 3:22), apart from Aher.**
6. Upon hearing this, Elisha ben Avuya said: Since that man, meaning himself, has been banished from that world, let him go out and enjoy this world. Aher went astray. He went and found a prostitute and solicited her for intercourse. She said to him: And are you not Elisha ben Avuya? Shall a person of your stature perform such an act? He uprooted a radish from a patch of radishes on Shabbat and gave it to her, to demonstrate that he no longer observed the Torah. **The prostitute said: He is other than he was. He is not the same Elisha ben Avuya, he is Aher, other.**
7. The Gemara relates: Aher asked Rabbi Meir a question, after he had gone astray. He said to him: What is the meaning of that which is

אמר להם רבי עקיבא: כשאתם מגיעין אצל אבני שיש טהור אל תאמרו מים מים! משום שנאמר דובר שקרים לא יכון לנגד עיני. בן עזאי הציץ ומת, עליו הכתוב אומר יקר בעיני ה' המותה לחסידי. בן זומא הציץ ונפגע, ועליו הכתוב אומר דבש מצאת אכל דרך פן תשבוענו והקאתו. אחר קיצץ בנטיעות. רבי עקיבא יצא בשלום.

אחר קיצץ בנטיעות, עליו הכתוב אומר אל תתן את פיך לחטיא את בשרך. מאי היא? חזא מיטטרון דאתיבא ליה רשותא למיתב למיכתב זכוותא דישראל, אמר: גמירא דלמעלה לא הוי לא ישיבה ולא תחרות ולא עורף ולא עיפוי, שמא חס ושלום שתי רשויות הן. אפקוהו למיטטרון ומחיוהו שיתין פולסי דנורא. אמרו ליה: מאי טעמא כי חזיתיה לא קמת מקמיה? איתיהיבא ליה רשותא למימחק זכוותא דאחר, יצתה בת קול ואמרה שובו בני ישראל - חוץ מאחר, אמר: הואיל ואיטריד ההוא גברא מההוא עלמא ליפוק ליתנהי בהאי עלמא. נפק אחר לתרבות רעה. נפק אשכח זונה, תבעה. אמרה ליה: ולא אלישע בן אבויה את? - עקר פוגלא ממישרא בשבת ויהב לה. אמרה: אחר הוא. שאל אחר את רבי מאיר לאחר שיצא לתרבות רעה, אמר ליה: מאי דכתיב גם את זה לעמת זה עשה האלהים? - אמר לו: כל מה שברא הקדוש ברוך הוא - ברא כנגדו, ברא הרים - ברא גבעות, ברא ימים - ברא נהרות. אמר לו: רבי עקיבא רבך לא אמר כך,

written: "God has made even the one as well as the other" ([Ecclesiastes 7:14](#))?

- a. Rabbi Meir said to him: Everything that the Holy One, Blessed be He, created, He created a similar creation corresponding to it. He created mountains, He created hills; He created seas, He created rivers.
  - b. *Aher* said to him: Rabbi Akiva, your teacher, did not say so, but explained the verse as follows: Everything has its opposite: He created the righteous, He created the wicked; He created the Garden of Eden, He created Gehenna. Each and every person has two portions, one in the Garden of Eden and one in Gehenna. If he merits it, by becoming righteous, he takes his portion and the portion of his wicked colleague in the Garden of Eden; if he is found culpable by becoming wicked, he takes his portion and the portion of his colleague in Gehenna.
8. *Aher* asked Rabbi Meir another question, again after he had gone astray. What is the meaning of that which is written: "Gold and glass cannot equal it; neither shall its exchange be vessels of fine gold" ([Job 28:17](#))? If it is referring to the praise and honor of the Torah, it should have compared it only to gold, not to glass.
- a. He said to him: This is referring to words of Torah, which are as difficult to acquire as gilded vessels and vessels of fine gold but are as easy to lose as glass vessels.
  - b. *Aher* said to him: Rabbi Akiva, your teacher, did not say so, but taught as follows: Just as golden vessels and glass vessels have a remedy even when they have broken, as they can be melted down and made into new vessels, so too a Torah scholar, although he has transgressed, has a remedy.
  - c. Rabbi Meir said to him: If so, you too, return from your ways.
  - d. He said to him: I have already heard the following declaration behind the dividing curtain, which conceals God from the world: "Return, rebellious children," ([Jeremiah 3:22](#)) apart from *Aher*.
9. The Gemara cites a related story: The Sages taught: There was once an incident involving *Aher*, who was riding on a horse on Shabbat, and Rabbi Meir was walking behind him to learn Torah from him. After a while, *Aher* said to him: Meir, turn back, for I have already estimated and measured according to the steps of my horse that the Shabbat boundary ends here, and you may therefore venture no further. **Rabbi Meir said to him: You, too, return to the correct path. He said to him: But have I not already told you that I have already heard behind the dividing curtain: "Return, rebellious children," apart from *Aher*?**
10. Nevertheless, Rabbi Meir took hold of him and brought him to the study hall. *Aher* said to a child, by way of divination: Recite your verse that you studied today to me. He recited the following verse to him:

אלא: ברא צדיקים - ברא רשעים, ברא גן עדן - ברא גיהנם. כל אחד ואחד יש לו שני חלקים, אחד בגן עדן ואחד בגיהנם, זכה צדיק - נטל חלקו וחלק חברו בגן עדן, נתחייב רשע - נטל חלקו וחלק חברו בגיהנם. אמר רב משרשיא: מאי קראה? גבי צדיקים כתיב לכן בארצם משנה יירשו. גבי רשעים כתיב ומשנה שברון שברם.

שאל אחר את רבי מאיר לאחר שיצא לתרבות רעה: מאי דכתיב לא יערכנה זהב וזכוכית ותמורתה כלי פז - אמר לו: אלו דברי תורה, שקשין לקנותן ככלי זהב וכלי פז, ונוחין לאבדן ככלי זכוכית. - אמר לו: רבי עקיבא רבך לא אמר כך, אלא: מה כלי זהב וכלי זכוכית, אף על פי שנשברו יש להם תקנה - אף תלמיד חכם, אף על פי שסרח יש לו תקנה. - אמר לו: אף אתה חזור בך! - אמר לו: כבר שמעתי מאחורי הפרגוד: שובו בנים שובבים - חוץ מאחר. תנו רבנן: מעשה באחר שהיה רוכב על הסוס בשבת, והיה רבי מאיר מהלך אחריו ללמוד תורה מפיו. אמר לו: מאיר, חזור לאחריך, שכבר שיערתי בעקבי סוסי עד כאן תחום שבת. אמר ליה: אף אתה חזור בך. - אמר ליה: ולא כבר אמרתי לך: כבר שמעתי מאחורי הפרגוד שובו בנים שובבים - חוץ מאחר. תקפיה, עייליה לבי מדרשא. אמר ליה לינוקא: פסוק לי פסוקך! אמר לו: אין שלום אמר ה' לרשעים. עייליה לבי כנישתא אחריתי, אמר ליה לינוקא: פסוק לי פסוקך! אמר לו כי אם תכבסי בנתר ותרבי לך

“There is no peace, said the Lord, concerning the wicked” (Isaiah 48:22)...He brought him to another synagogue, until he had brought him into thirteen synagogues, where all the children recited to him similar verses that speak of the hopeless situation of the wicked. At the last one, he said to him: Recite your verse to me. He recited to him: “And to the wicked [*velerasha*] God says, what is it for you to declare My statutes” (Psalms 50:16). The Gemara relates: That child had a stutter, so it sounded as though he were saying to him: *Vele'elisha*, i.e., and to Elisha, God says. This made Elisha think the child was deliberately insulting him. Some say *Aher* had a knife, and he tore the child apart and sent him to the thirteen synagogues. And others say that *Aher* merely said: Had I a knife, I would have torn him apart.

11. The Gemara relates: When *Aher* passed away, the Heavenly Court declared that he should not be judged, nor brought into the World-to-Come. He should not be judged in a manner befitting his deeds, because he occupied himself with Torah, whose merit protects him. And he should not be brought into the World-to-Come because he sinned.
  - a. Rabbi Meir said: It is better that he be judged properly and be brought into the World-to-Come. When I die I will request this of Heaven, and I will cause smoke to rise up from his grave, as a sign that he is being sentenced in Gehenna. The Gemara relates: When Rabbi Meir passed away, smoke rose up from the grave of *Aher*, implying that Rabbi Meir's wish was granted.
  - b. Rabbi Yoḥanan said: Was this a mighty deed on Rabbi Meir's part, to burn his teacher? Was this the only remedy available? Can it be that there was one Sage among us who left the path and we cannot save him? If we hold him by the hand, who will remove him from our protection; who? Rabbi Yoḥanan continued and said: When I die I will have the smoke extinguished from his grave, as a sign that he has been released from the sentence of Gehenna and brought to the World-to-Come. Indeed, when Rabbi Yoḥanan passed away, the smoke ceased to rise up from the grave of *Aher*. A certain eulogizer began his eulogy of Rabbi Yoḥanan with the following: Even the guard at the entrance could not stand before you, our rabbi. The guard at the entrance to Gehenna could not prevent Rabbi Yoḥanan from arranging the release of *Aher*.
12. The Gemara relates: The daughter of *Aher* came before Rabbi Yehuda HaNasi and said to him: Rabbi, provide me with sustenance, as she was in need of food. He said to her: Whose daughter are you? She said to him: I am the daughter of *Aher*. He said to her, angrily: Is there still of his seed remaining in the world? But isn't it stated: “He shall have neither son nor grandson among his people or any remaining in his dwellings” (Job 18:19)? She said to him: Remember his Torah, and do

ברית נכתם עונך לפני.
 עייליה לבי כנישתא
 אחריתי, אמר ליה
 לינוקא: פסוק לי פסוקך!
 אמר ליה ואת שדוד מה
 תעשי כי תלבשי שני כי
 תעדי עדי זהב כי תקרעי
 בפוך עיניך לשוא תתיפי
 וגו'. עייליה לבי כנישתא
 אחריתי, עד דעייליה
 לתליסר בי כנישתא, כולהו
 פסקו ליה כי האי גוונא.
 לבתרא אמר ליה: פסוק לי
 פסוקך! - אמר ליה: ולרשע
 אמר אלהים מה לך לספר
 חקי וגו'. ההוא ינוקא הוה
 מגמגם בלישניה, אשתמע
 כמה דאמר ליה ולאלישע
 אמר אלהים. איכא דאמרי:
 סכינא הוה בהדיה וקרעיה,
 ושדריה לתליסר בי כנישתא.
 ואיכא דאמרי, אמר: אי
 הואי בידי סכינא - הוה
 קרענא ליה.
 כי נח נפשיה דאחר אמרי:
 לא מידן לידייניה, ולא
 לעלמא דאתי ליתי. לא מידן
 לידייניה - משום דעסק
 באורייתא, ולא לעלמא
 דאתי ליתי - משום דחטא.
 אמר רבי מאיר: מוטב
 דלידייניה וליתי לעלמא
 דאתי, מתי אמות ואעלה
 עשן מקברו. כי נח נפשיה
 דרבי מאיר סליק קוטרא
 מקבריה דאחר. אמר רבי
 יוחנן: גבורתא למיקלא
 רביה? חד הוה ביננא ולא
 מצינן לאצוליה. אי נקטיה
 ביד - מאן מרמי ליה, מאן?
 אמר: מתי אמות ואכבה
 עשן מקברו! כי נח נפשיה
 דרבי יוחנן - פסק קוטרא
 מקבריה דאחר. פתח עליה
 ההוא ספדנא: אפילו שומר
 הפתח לא עמד לפניך, רבינו.
 בתו של אחר אתיא לקמיה
 דרבי, אמרה ליה: רבי,
 פרנסני. אמר לה: בת מי
 את? - אמרה לו: בתו של
 אחר אני. אמר לה: עדיין יש

not remember his deeds. Immediately, fire descended and licked Rabbi Yehuda HaNasi's bench. Rabbi Yehuda HaNasi wept and said: **If God protects the honor of those who treat the Torah with contempt in such a manner, as *Aher* despised the Torah and relinquished its teachings, how much more so would He do for those who treat it with honor.**

13. The Gemara poses a question: And Rabbi Meir, how could he learn Torah from the mouth of *Aher*? But didn't Rabba bar bar Hana say that Rabbi Yohanan said: What is the meaning of that which is written: "For the priest's lips should keep knowledge, and they should seek Torah from his mouth; for he is an angel of the Lord of hosts" ([Malachi 2:7](#))? The verse teaches: If the rabbi is similar to an angel of the Lord of hosts, perfect in his ways, they should seek Torah from his mouth; but if not, they should not seek Torah from his mouth.
- a. Reish Lakish said: Rabbi Meir found a verse and interpreted it homiletically: "Incline your ear, and hear the words of the wise, and apply your heart to My knowledge" ([Proverbs 22:17](#)). It does not state "to their knowledge," but "to My knowledge." In other words, one must listen to the words of the Sages, despite their flaws, provided that their opinion concurs with that of God.
  - b. Rav Hanina said that one can find support for this idea from here: "Listen, daughter and consider, and incline your ear; forget also your own people and your father's house" ([Psalms 45:11](#)), which likewise indicates that one must listen to the words of a Sage while forgetting, i.e., ignoring, the faulty aspects of his teachings.
  - c. The Gemara asks: If so, the verses contradict each other, for one source states that one may learn only from a scholar who is perfect in his ways, while the other indicates that it is permitted even to learn from one whose character is flawed. The Gemara answers: This is not difficult. This case, in which it is permitted to a flawed scholar, is referring to an adult; whereas that case, which prohibits doing so, is referring to a minor, who should learn only from a righteous person, so that his ways are not corrupted by a teacher with flawed character.
  - d. When Rav Dimi came from Eretz Yisrael to Babylonia, he said: In the West, Eretz Yisrael, they say: Rabbi Meir ate a half-ripe date and threw the peel away. In other words, he was able to extract the important content from the inedible shell. Rava taught: What is the meaning of that which is written: "I went down into the garden of nuts, to look at the green plants of the valley" ([Song of Songs 6:11](#))? Why are Torah scholars compared to nuts? To tell you: Just as this nut, despite being soiled with mud and excrement, its content is not made repulsive, as only its shell is soiled; so too a Torah scholar, although he has sinned, his Torah is not made repulsive.

מזרעו בעולם? והא כתיב לא נין לו ולא נכד בעמו ואין שריד במגוריו! - אמרה לו: זכור לתורתו ואל תזכור מעשיו. מיד ירדה אש וסכסכה ספסלו של רבי. בכה ואמר רבי: ומה למתגנין בה - כך, למשתבחין בה - על אחת כמה וכמה. ורבי מאיר היכי גמר תורה מפומיה דאחר? והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: מאי דכתיב כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא, אם דומה הרב למלאך ה' צבאות - יבקשו תורה מפיהו. ואם לאו - אל יבקשו תורה מפיהו! - אמר ריש לקיש: רבי מאיר קרא אשכח ודרש הט אזנך ושמע דברי חכמים ולבך תשית לדעתי. לדעתם לא נאמר, אלא לדעתי. רב חנינא אמר מהכא: שמעי בת וראי והטי אזנך ושכחי עמך ובית אביך וגו'. קשו קראי אהדדי! - לא קשיא, הא - בגדול, הא - בקטן. כי אתא רב דימי אמר, אמרי במערבא: רבי מאיר אכל תחלא ושדא שיחלא לברא. דרש רבא: מאי דכתיב אל גנת אגוז ירדתי לראות באבי הנחל וגו' למה נמשלו תלמידי חכמים לאגוז? לומר לך: מה אגוז זה, אף על פי שמלוכלך בטיט ובצואה - אין מה שבתוכו נמאס, אף תלמיד חכם, אף על פי שסרח - אין תורתו נמאסת. אשכחיה רבה בר שילא לאליהו, אמר ליה: מאי קא עביד הקדוש ברוך הוא? אמר ליה: קאמר שמעתא מפומיהו דכולהו רבנן, ומפומיה דרבי מאיר לא קאמר. אמר ליה: אמאי? - משום דקא גמר שמעתא מפומיה דאחר. אמר ליה: אמאי? רבי מאיר רמון מצא,

<p>14. The Gemara relates: Rabba bar Sheila found Elijah the prophet, who had appeared to him. He said to Elijah: What is the Holy One, Blessed be He, doing? Elijah said to him: He is stating <i>halakhot</i> transmitted by all of the Sages, but in the name of Rabbi Meir He will not speak. He said to him: Why? He replied: Because he learned <i>halakhot</i> from the mouth of <i>Aher</i>. He said to him: Why should he be judged unfavorably for that? Rabbi Meir found a pomegranate and ate its contents while throwing away its peel. He said to him: Indeed, your defense has been heard above. Now God is saying: My son, Meir, says: When a person suffers, e.g., by receiving lashes or the death penalty at the hands of the court, how does the Divine Presence express itself? Woe is Me from My head, woe is Me from My arm, as God empathizes with the sufferer. If the Holy One, Blessed be He, suffers to such an extent over the blood of the wicked, how much more so does He suffer over the blood of the righteous that is spilled.</p>	<p>תוכו אכל, קליפתו זרק! אמר ליה: השתא קאמר: מאיר בני אומר: בזמן שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת - קלני מראשי, קלני מזרועי. אם כך הקדוש ברוך הוא מצטער על דמן של רשעים - קל וחומר על דמן של צדיקים שנשפך.</p>
---	--

Gnosticism (from Ancient Greek: γνῶσις καὶ κόσμος, romanized: gnōstikós, Koine Greek: [gɛ̌noʃ.ti'kos], "having knowledge") is a collection of religious ideas and systems which originated in the first century AD among early Christian and Jewish sects.[1] These various groups emphasised personal spiritual knowledge (gnosis) over the orthodox teachings, traditions, and authority of the church. Viewing material existence as flawed or evil, Gnostic cosmogony generally presents a distinction between a supreme, hidden God and a malevolent lesser divinity (sometimes associated with the Yahweh of the Old Testament)[2] who is responsible for creating the material universe.[3] Gnostics considered the principal element of salvation to be direct knowledge of the supreme divinity in the form of mystical or esoteric insight. Many Gnostic texts deal not in concepts of sin and repentance, but with illusion and enlightenment.[3]

שו"ת מהרי"ט חלק ב-א"ח סימן ח"ד

ומה שאמרו ב"אחר" "שובו בנים שובבים" - חוץ מ"אחר", מונעים היו לו מן השמים דרכי התשובה והחליקהו בדברים לטורדו מן העולם על כמה מרדים שעשה והחטיא את הרבים כדמייתי בירושלמי ותנן: "כל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה", ואני שמעתי משמא דגמ' דבהא טעה אחר, שלא היה לו להשגיח בבת קול ששמע "שובו בנים שובבים" - חוץ מאחר... והיה לו לשים פניו כחלמיש לשוב בתשובה שאם היה שב בתשובה שלמה היו מקבלים אותו.

קדושת לוי דברים פרשת כי תבוא

והיה אם שמוע תשמע בקול ה' אלהיך (כח, א). יבואר על פי מאמר חכמינו ז"ל (זוה"ק ח"ג קכו, א) בכל יום בת קול יוצאת מהר חורב 'שובו בנים שובבים', ובאמת כל איש ישראל זוכה לפי מדריגתו לשמוע זה הקול, וכמאמר רבותינו ז"ל (מגילה ג, א) אף על גב דאיהו לא חזי מזליהו חזי, ומזה הקול בא התעוררות תשובה לכל איש ישראל בכל יום. וזהו שאמרו רבותינו ז"ל (חגיגה טו, א) חוץ מאחר, כלומר את אחר אינו מעורר זה הקול לשוב בתשובה, רק אם יתעורר מעצמו לשוב בתשובה יקבלו אותו, אבל זה הקול אינו מעורר אותו לשוב בתשובה, כי הוא היה למעלה ולא שב, לכך צריך להתעורר מעצמו בתשובה, אבל את כל ישראל חוץ כו' מעורר זה הקול לשוב בתשובה.

ספר "עין יעקב"

השכל יחייב, שכאשר סיפר אבויה לבנו מעשה שהיה כשהכניסו לברית, גם הוא הלך לדרך אביו ללמוד תורה בעבור הכבוד וגם לאהבת הניצוח וזאת הכוונה הנפסדת הביאתו להיות אחד מארבעה שנכנסו וחקרו ודרשו להבין בסתרי תורה, שהיה לו לקיים מצוות החכם: "ובמקום גדולים אל תעמוד", ואיך מלאו ליבו לעשות כרבי עקיבא שהיה חכם,

חסידי עליון, מוסר נפשו וגופו על קיום המצוות ואפילו דברי סופרים... וגם בן עזאי היה פירוש מנעוריו... ובן זומא הציץ ונפגע שלא היה שלם בדעותיו... אבל אלישע בן אבויה נכנס בחקירה עליונה בגאווה ובגודל לבב לאהבת הקנאה והכבוד לפי שהייתה חקוקה בלבו כוונת אביו - נמשך לו מזה בלבו ומחשבותיו דעת נפסד לומר שלא יהיה פועל אחד את הטוב ואת הרע, אלא שיש שתי רשויות...

רב יהודה עמיטל

ר"א בן דורדיא הבין את מצבו והוא הרגיש שפל וקטן. חטאיו נמאסו בעיניו והוא הרגיש אפס, אדם שאינו שווה דבר. ומכיוון שהרגיש חסר אונים החליט לפנות אל איתני הטבע - אל ההרים והגבעות, אל השמים והארץ, אל השמש והירח וכו' - מתוך מחשבה שהם בעצמתם הגדולה יוכלו לסייע לו. אחת הבעיות של החוטא היא שהוא רואה את עצמו כשפל ואינו תופש כמה כוח טמון בו. גם אלישע בן אבויה חשב שלא יוכל לחזור בתשובה. הוא שמע קול מאחורי הפרגוד "שובו בנים שובבים" - חוץ מאחר" (חגיגה טו ע"א); איש מלבדו לא שמע קול זה - הוא בעצם שכנע את עצמו שזה מצבו. רק לבסוף הבין ר"א שאין הדבר תלוי אלא בו, הבין כמה כוח יש בו וחזר בתשובה שלמה.

הרב יוסף דב הלוי סולובייצ'ק, בספרו "חמש דרשות" (סוף הדרשה החמישית)

חז"ל מספרים כי רבי מאיר ביקש מ"אחר", בשעה שהלה רכב על סוסו בשבת, "אף אתה חזור בך", ו"אחר",

לפי ש"ס בבלי, ענה לו: "כבר שמעתי מאחורי הפרגוד "שובו בנים שובבים" - חוץ מ"אחר",

ולפי הירושלמי: "שפעם אחת רוכב הייתי על הסוס ביום הכיפורים שחל להיות בשבת אחורי בית קודש הקדשים ושמעתי בת קול "שובו בנים שובבים" - חוץ מאלישע בן אבויה שידע כחי ומרד ב".

וכי סבורים אתם, כי "אחר" אכן שמע מה ששמע והבין לנכון את הבת-קול? חס ושלום! הייתכן שהבת-קול תפסוק בניגוד ליסודותיה של אמונת היהדות, נגד ההלכה של "אפילו כפר בעיקר כל ימיו ועשה תשובה באחרונה, מקבלין אותו, שנאמר: "תשב אנוש עד דכא" - עד דכדוכה של נפש?"

כיצד יכלה הבת-קול לדחות את התנא הגדול שהציץ ונפגע?

אולם שמע בת-קול, וכך סיפר לתלמידו החביב רבי מאיר. "אחר" לא היה משקר לו. אם כן, מה רצתה הבת-קול ממנו, מהתנא המסוכסך עמוקות והתועה הטרגי?

ועוד משהו עלינו לשאול:

ממה נפשך, אם לא היה ברצון הבת-קול ש"אחר" יעשה תשובה, למה בכלל לטפל בו? למה פתחה הבת-קול במילים מעודדות "שובו בנים שובבים" וחתמה בגזירה הנוראה "חוץ"? הלא הבת-קול לא רצתה חס וחלילה להתגרות בתנא התועה?

נדמה לי, כי את תוכנה האמיתי של הבת-קול נוכל למצוא בשינוי הנוסחאות בין הבבלי והירושלמי.

איך פנה הבת-קול אל החוטא?

מה שם קרא לו הבת-קול? אלישע בן אבויה, בשמו הנכון, או "אחר" הכינוי שלו?

התשובה היא פשוטה מאוד.

המילים של רוך ואהבה, "שובו בנים שובבים" בוודאי היו מופנים אל אלישע בן אבויה. הבת-קול קראה לו, התחננה לפניו, משכה אותו אליה, אותו פינקה השכינה כאם אשר בכל הנסיבות מלמדת זכות על בנה. המילה החריפה "חוץ" התייחסה אל "אחר" ולא לאלישע בן אבויה.

הבבלי מוסר את הנוסח המדויק של הבת-קול. השכינה עוררה ומשכה אליה את אלישע בן אבויה, אך דחפה והרחיקה ממנה את "אחר". מדוע?

מפני שהתנא האמיתי, החכם מחכמי ישראל אשר רבי מביא מתורתו בפרקי אבות - מעולם לא חטא, מעולם לא בגד בכנסת ישראל, מעולם לא התחבר לרומאים, מעולם לא רצה לנתק ילדים יהודים מתורה ויראת שמים. מישוהו אחר בגד; אישיות אחרת, "אחר". הבגידה באה באורח מוזר.

בבוקר לא עבות אחד לא הכיר אלישע בן אבויה את עצמו; טעות פטלית טעה בנוגע לעצמו. גלגול, נשמה שחורה ומכוערת נכנסה בו, הקסימה אותו ושכנעה אותו כי אין הוא תלמידם של חכמי המסורה, כי שונא הוא את כל הקדוש, כי כנסת ישראל איננה אמו, כי עתידה איננו שלו.

לפתע נלכד אלישע בן אבויה ברשתו של "אחר", שהתחזה כתנא לשעבר.

ה"אחר" הזה ברח מבית-המדרש.

מכיסיו של "אחר" זה היו נושרים ספרי מינים,

ה"אחר" הזה חילל את השבת ולעג לכל היקר והקדוש.

אולם אלישע בן אבויה האמיתי, חבוי במעמקי האישיות, מעולם לא בגד בקב"ה ובכנסת ישראל. הוא רק שבוי היה באישיות זרה, ב"אחר". פעם אחת, ביום-הכיפורים שחל להיות בשבת, נשתגע "אחר", עלה על סוסו בפרהסיא ודהר במהירות הבזק דרך ישובים יהודיים. קול דהרתו הדהד ברחובות הערים והעיירות הריקים בארץ ישראל. יהודים הביטו בהשתוממות דרך חלונות בית המדרש - מי הוא גס-הרוח המפריע את המנוחה של שבת שבתון? - שאלו משתאים ומבוהלים האחד את השני.

פתאום קרה משהו מופלא. בנפשו של התנא המסוכסך-הטרגי, באישיותו המוקסמת, נתעורר אלישע בן אבויה. נשמה נהדרת, שהייתה רדומה במעמקי הנפש, נתעוררה. התקוממה לרגע, ודחפה את ידו של "אחר" שיכוון את הסוס כלפי קודש הקודשים.

למה פתאום יעבור על פני קודש הקודשים כשהוא רוכב על סוסו, דווקא ביום-הכיפורים שהוא מחללו בפרהסיא?

"אחר" בעצמו התפלא מדוע הוא נמשך לקודש הקודשים בדיוק באותו יום הקשור ומהודק למקום הקדוש. פתאום התחילה הנשמה השבויה, בת מלך האסורה ברהטים, לדרוש ממנו שיכירה: "הכר נא, הכתנת בנך היא";

אלישע: הזדהה איתי, עם כל העבר, עם רבותיך, עם חבריך. בוא אלי, הרחק מאתך את ה"אחר" - "אחר" אינו אתה, הוא השטן בעצמו! חזור בך, "שובו בנים שובבים, שובה ישראל"! הלא עיניך רואות כי נמשך אתה כבאבן שואבת אל קודש הקודשים.

אלישע, יום הכיפורים היום, הקב"ה ממתין ומצפה לכל אחד שיבוא אליו;

אלישע, האינך שומע את הבת-קול המתחננת לפניך שתעשה תשובה?

אתה דוהר כעת על יד קודש הקודשים- הזוכר אתה איך שהרבי היה מספר על עבודתו של הכהן הגדול, איך היה שר את ניגון הווידוי של הכהן הגדול?

אלישע, הכר את עצמך, האזינה לבת קול: "שובו בנים שובבים, שובה ישראל"!

לרגע קט עיכב אלישע בן אבויה את סוסו ובת קול הגיע לאוזניו: "שובו בנים שובבים, שובה ישראל" - חוץ מ"אחר". כוונת הבת-קול הייתה כי אלישע ישליך מעליו את "אחר", את האישיות הזרה, יסתייג מזהות השקר שלו, בוא אלי, בן שובב; השאר את "אחר בחוץ"!!!

אולם הגורל הטרגי גרם לזה, כי אלישע בן אבויה טעה ובמקום "חוץ מ"אחר" שמע את שמו בפירושו: "חוץ מאלישע בן אבויה", כפי גרסת הירושלמי. הוא סבר, כי "אחר" והוא זהים וכי הוא, אלישע בן אבויה, איננו יכול להשאיר את "אחר" לבדו. הצליף בשוט על סוסו ונעלם, ובאותו רגע נעלמה דמותו של התנא הגדול, שלא הכיר את עצמו. הירושלמי מסיים: "שידע את כוחי ומרד בי".

יודעים אתם מדוע מרד אלישע בן האבויה בבורא העולם, למרות היותו גדול כל-כך בתורה? מפני שהתנא לא הבין את כוחו הוא ובגד בעצמו; לא ידע את כוחו ומרד בעצמו. אי ידיעת עצמו והערכה לא נכוונה של אישיותו גרמו לחטא הטרגי.

The following is a summary of the concluding section of a Yiddish lecture by R. Joseph B. Soloveitchik, given in November 1961 at a convention of Mizrachi-Hapoel Hamizrachi held in Atlantic City, NJ.

Do you think that Acher heard the heavenly voice well – and understood it correctly?

The Rambam (Hil. Teshuvah 7:5) states “the Torah has promised us that at the conclusion of the exile, the Jewish people will repent, and then immediately be redeemed.” We believe that no matter how deeply a Jew may be sunken in sin, and living a purely physical existence, there remains burning within him a *ner Elokim nishmat ha-adam* (“a spirit of man that is the lamp of God”-Proverbs 20:27). Therefore, one should never discount the possibility of his repentance. The Sages recount that when Acher rode a horse on Shabbos, his student R. Meir pleaded with him, saying “even you should repent.” According to the Talmud Bavli (Chagigah 15a), Acher responded, “I have heard it proclaimed from behind the partition ‘return O backsliding children (Jeremiah 3:14), except for Acher.’” As opposed to the Bavli, the Yerushalmi (Chagigah 2:1) quotes Acher as saying, **“I once was riding a horse on Shabbos Yom Kippur past the Holy of Holies, and I heard a heavenly voice (bas kol) coming from the Holy of Holies declare, ‘return O backsliding children, except for Elisha ben Avuya.’”**

Do you think that Acher heard the heavenly voice well – and understood it correctly? God forbid! After all, how can a heavenly voice make a determination that contradicts a foundation of the Jewish faith that “even if one is a heretic all his life, if he repents in the end, he is forgiven, as it says, ‘tashuv enosh ad daka’ (‘You return man to contrition’-Psalms 90:3) i.e., even (as the Yerushalmi puts it, at *dichduchah* (the moment when life is crushed).” How is it possible that the heavenly voice could deprive the great Tanna of this opportunity? True, he “caught a glimpse and was diminished,” but even then he obviously was still capable of hearing the heavenly voice, as he reported to his beloved student R. Meir. Acher certainly would not have told him a lie. What then did the heavenly voice want from Acher, who was such a profoundly and tragically alienated scholar?

There is something else we must ask. If the heavenly voice did not want Acher to repent, it should not have connected with him in the first place. And even then, why did it begin with the demanding words “return O backsliding children” – and then conclude with the awful damnation of “except Acher?”

I believe that we can find the true intent of the heavenly voice by examining the differing versions of this story as found in the Bavli and the Yerushalmi. And so we can ask: how in fact did the heavenly voice address this sinner? Did it call out to him using his real name, Elisha ben Avuya, or did it use his pseudonym Acher? The answer is very simple. The endearing words “return O backsliding children” were surely addressed to Elisha ben Avuya himself; it was he whom the heavenly voice pleaded with, and sought to draw near, like a mother who always finds something positive in her child. However the concluding phrase, “except for Acher,” was addressed to Acher. In this, the Talmud Bavli records the correct version of the words of the heavenly voice, by which the Shechinah sought to bring Elisha closer to herself while repulsing Acher. Why? Because the real Tanna, who was a Sage of Israel whom Rebbe (R. Yehuda Ha-Nasi) even quotes in *Pirkei Avos* (Avos 4:24), never sinned, never betrayed Knesset Yisrael, never identified with the Romans, and never sought to tear Jewish children away from Torah and the fear of Heaven. It was another person, Acher, who was the traitor.

Moreover, upon careful examination it becomes clear that the betrayal occurred in a remarkable way. One morning an alien soul insinuated itself into Elisha, convincing him that he was not really a student of the Sages of the mesorah, that Knesset Yisrael was not his mother, and that its future was not his future. Suddenly Elisha the Tanna was displaced by Acher, and it was Acher who deserted the *beis midrash*, produced heretical works, desecrated the Shabbos, and rejected everything holy and precious. All the while,

the real Elisha remained hidden in the depths of his personality, an Elisha who never betrayed God or the Jewish people, but was a hostage of the pseudo-personality that was Acher.

Elisha knew God's power, but he did not know his own power

And so it came to pass that on a certain Yom Kippur that coincided with Shabbos, Acher became deranged and publicly mounted a horse and rode it on the pathways of the villages, towns and cities of the land of Israel, as Jews looked out the windows of their synagogues in disbelief. "Who is this boor who has the audacity to violate the holy aura of Shabbos Shabbason?" they asked each other, stunned and confused. Then suddenly something remarkable happened. Inside that tragically misguided personality, the long dormant soul which had been lethargically sleeping in the depths of his being awoke, and in a moment pushed Acher's hand to lead the horse in the direction of the Holy of Holies.

After all, why would Acher suddenly ride by the Holy of Holies on Yom Kippur, while publicly violating the day? Acher must himself have wondered what drew him to the Holy of Holies on the very day that was so powerfully connected to that place. Suddenly, the hidden soul, captive daughter of the King, demanded that she be heard, saying, "Elisha, you are not Acher! The dark soul who has enthralled you is not your friend, but your worst enemy! Elisha, identify rather with me, with your past, with your teachers and your colleagues! Come to me, push Acher away, he is not you, he is the very devil! Do you not see that you are drawn to the Holy of Holies like a magnet? It is Yom Kippur today, and God is waiting for all of us to come back to him. Elisha, do you not hear the heavenly voice that calls out to you to repent? As you pass by the Holy of Holies, do you not remember how the rebbe would speak of the avodah (Temple service) of the Kohen Gadol on this day? Elisha, assert yourself, listen to the heavenly voice, return O backsliding children!"

And thus did Elisha ben Avuya hear the heavenly voice that called on him to disassociate from the Acher who was his pseudo-personality, his false identity. But tragically, fate decreed that Elisha would make a terrible mistake. Instead of accurately hearing the words "except for Acher" (that were the actual words of the heavenly voice, as recorded in the Bavli), he erroneously heard "except for Elisha ben Avuya," as the Yerushalmi records him hearing it. How did it happen? He had come to believe that he and Acher were one, and that he could thus not separate from Acher. What he heard was shaped by what was in his mind. And so he turned the horse away, and in that tragic moment the pure soul of the great Tanna disappeared, never to be heard from again.

The Yerushalmi concludes the story with the words, "he knew My power, but rebelled against Me." Do you know why Elisha rebelled against the Creator, in spite of his greatness in Torah? Because he did not appreciate his own strength, and thus betrayed God. It is as if to say, Elisha knew God's power, but he did not know his own power to overcome his outer Acher, and thus he turned away from God. His own weak self-awareness and his failure to "know himself" were the real cause of his tragic sin.

Indeed, Rabbosai, we have for many years worked with the non-religious, with sinners, because in each one we have recognized an Acher-like tragedy. We have believed that in every non-religious Jew there can be found an Elisha ben Avuya, who might from time to time arise, protest, and run toward the Holy of Holies, even if he is riding a horse on Shabbos Yom Kippur. Were it not for the hidden Elisha ben Avuya within them, they would not sacrifice for Eretz Yisrael and its people as they do. Many times, we engage in a bitter fight with the Achers. We struggle bitterly with their stubbornness, even as they do much damage. But even in the thick of such battles, we have never forgotten that deep inside all the Achers, there dwell Elisha ben Avuyas who are trying to purify them. True, many times they avoid the Holy of Holies so as not to hear or understand a heavenly voice. They prefer to not identify with holiness and the mesorah. Sometimes they feel that their way back to God is blocked, with no way through, so convinced are they by Acher, who is after all a master debater and dialectician.

But the day will yet come, when the heavenly call to return will be heard clearly, and the inner Elisha ben Avuya will arise from within the depths of their personalities. Then the great miracle will occur when “all of your children will be taught of Hashem, and great will be the peace of your children” (Isaiah 54:13).

להתרחק מאדישות

אחד הדיונים הפילוסופיים והמרכזיים בספר קהלת הוא סוגיית "צדיק ורע לו, ורשע וטוב לו". שאלת הגמול היא שאלה כואבת. קשה לעכל מציאות בה צדיק אובד בצדקו ולעומתו רשע מאריך ברעתו. האם כך ראוי למי שמתמסר לעולם של מצוות?! מורכבותה של סוגיה זו גרמה לאלישע בן אבויה להתפקד (חולין קמב ע"א). ובכל זאת, תלמידו רבי מאיר המשיך ללמוד תורה מפיו. כך נאמר (חגיגה טו ע"ב): "רבי מאיר רימון מצא. תוכו אכל, קליפתו זרק". בדרך כלל מפרשים אנו את דברי רבי מאיר, שהכוונה שאפשר ללמוד גם מכופר ובתנאי, שנסגן את דבריו. הרב יחיאל וינברג, בעל 'שרידי אש', פירש את אמירתו של רבי מאיר באופן אחר. ראשית הוא מבקר את האדישות. לדעתו, אדם מאמין חי בתחושה של "הצור תמים פעלו... צדיק וישר הוא", דהיינו מעשיו של הקב"ה תמימים וישרים ולכן גם כאשר נקלע אדם המאמין למציאות טראגית ובלתי נתפסת כזו, שמעוררת אצלו שאלות הוא נתבע לקבל על עצמו את הדין. אולם, מצד שני, הדבר עלול להביא לאדישות. דווקא המאמין נדרש להקשות ולשאול, שכן סבור הוא שהכל מעת הקב"ה. לדעתו, כאבו של אלישע בן אבויה היה ראוי, שכן כך זועק מי שמאמין שצדיק וישר הוא. רבי מאיר הפנים את זעקתו של אלישע בן אבויה, והבין ששורשיה נובעים מתוך אמונה. רבי מאיר אכל את הרימון וזעק את אותה זעקה, אולם את קליפתו זרק דהיינו, השליך את מסקנותיו של רבו אלישע בן אבויה. רבי מאיר סבר, כפי שאומר קהלת, שלא נוכל לעולם להבין את דרכיו של הקב"ה, אבל, יחד עם זאת, אין אנו פטורים מלשאול.

התקופה המורכבת בה אנו חיים מעוררת אותנו לשאלות רבות. מי שיבקש לדעת את צפונות הבורא, עלול להגיע לכפירה. מי שאדיש לרעות שבעולם, עלול לכפור בתורת הגמול. דרכו של רבי מאיר היתה כזו, שמחד גיסא ממאנת להיות אדישה כלפי מה שמתרחש בעולם, שכן "צדיק וישר הוא" ומאידך גיסא יודעת שקשה להבין את דרכיו של הקב"ה. כך פירש הרב יחיאל מיכל וינברג זצ"ל, שמסע חייו היה מורכב וקשה ועל כך מעיד בפתח ספרו:

"עברתי כל מדורי התופת הנאצי ימ"ש והרבה תלאות ופורענויות מצאוני... ראינו בשפלות של בני אדם, נטולי מצפון אנושי, אשר אכזריותם עולה כמה מונים, על זו של חיית טרף".

נראה שבהשראת החוויות שעבר, סבר שאמונה ללא שאלות היא מסוכנת ומשדרת אדישות כלפי המתרחש בעולם.

- nehoraim@gmail.com -

אמונה ללא
שאלות היא
מסוכנת
ומשדרת
אדישות
כלפי
המתרחש
בעולם